

555/918-19

Minäntalra kiadom:

D. Ellyefery V. Gisa

D. Martouff Marcel

eggetini Samir unar.

Detreoten 1919 jinnu L. 24.

Right
e. i. Gisa.

Ellyefery.

Detreoten 1919 jinnu L. 25

De Ellyefery Gisa
D. Martouff

-1-

Smith Ádám
gazdasági rendszere.

Írta:

Bleuke Péter

Felhasznált forrásművek:

Smith Ádám: Feszgáldás a nemzeti
vagyonosság természetéről és okairól.

Kauitz Gyula: bevezető tanulmány, a
fenti munkához.

Dr. Földes Béla: Társadalmi gazdaságtan
(I. A társadalom gazdasági
rendszerei.)

-- -- : Smith Ádám (Közganda-
sági értékei II.)

Narratil Ákos: Smith Ádám rendszere és en-
nek bölcsészeti alapja.

Karl Zentsch: Adam Smith.

Lismondi Fános: Smith Ádám rendszere
(A nemzetgazdaságtan
újabb elmélete I.)

Smith Ádám gazdasági rendszere.

Azon szellemóriások között, akik a tudományt egy vagy más ágban hatalmas léptekkel vitték előre, Smith Ádám kiönösen előkelő helyet foglal el. Mert eltekintve azon óriási jelentőségűtől, melytől korunk az általa művelt tudomány szaktudományt, ő, a társadalmi gazdaságtannak nemcsak legkiválóbb művelője -, hanem tulajdonképeni megalapítójaül tekintendő, legalább is első volt, ki a politikai ökonomia önállóságát, a bölcséleti és államtudományok körében teljes mértékben felismerte és rendszerével szinte egy csapásra rendkívül magas fokra emelte. - Smith gazdasági rendszerének főbb vonásokban való ismertetése és rövid méltatása célja értekezésünknek; de nem szabad felednünk, hogy Smith Ádám neve eddig

a fejlődés legmagasabb fokát jelzi és addig hosszú ut vezet. Elünk érdekében szükségesnek tartjuk legalább nagyjából nyújtani az előzmények áttekintését, főbb vonásokban vázolni a közgazdaságtan fejlődését és állását Smith idáig előtt, hogy így megismerve a viszonyt, mely Smith-t mint a modern közgazdaságtan megalapítóját elődeivel fűzi, a Smithianizmus minden vonatkozásban tisztán, világosan álljon előttünk. -

A társadalmi gazdaságtan elméleti alapon való művelése újabb keletű; azelőtt csaknem kizárólag gyakorlati szempontból foglalkoztak vele, az illető kor felfogása szerint döntően ^{az}elképren fontossággal bíró kérdéseket. A m. századtól kezdve hihetetlen nagy mértékben fordul az érdeklődés a társadalom gazdasági élete felé, melynek jelen-

építet számosan vizsgálják és magya-
 ráznak, alapjait vetvén meg ez által az
 a korban keletkezett néhány összefogla-
 ló gazdasági rendszernek, melyek kö-
 zül legnagyobb jelentőségre emelkedett
 és csaknem Európa összes nyugati or-
 száiban uralkodó politikává vált
 az a gyakorlati rendszer, melyet met-
trantilizmus néven ismerünk. E rend-
 szer főbb tanai röviden a következőkben
 foglalhatók össze. Itt népeket jöletének, okai
 a pénzben való bőség; azért, azok, kik en-
 időben, a társadalmi gazdaság felvirág-
 zásának eszközeit keresték, főleg a pénz
 megszerzését tanácsolták. Itt mely, orszá-
 goknak tehát nagyobb nemesség bányá-
 szatuk nincsen, annak az iparban bevitele-
 re, alkalmas eszközről kell gondoskodnia,
 és ilyenül az ipar alapján alapuló kereske-
 delmet, főleg a külkereskedelmet ajánlja

a merkantilizmus. Arra kell törekedni, hogy az u. n. „kivételmentes mérleg” kivételi többletet mutasson, mely többlet aztán a beörönlő pénzzel fog kiegyenlítettetni. Kedvező mérleg kedvező gazdasági helyzetet jelent. A kivételt tehát elő kell segíteni, a behozatalt pedig vámmal megszorítani. Mivel pedig, ha mindenik állam így tesz, úgy csak egymás elől zárják egymást, kémszer piacokról kell gondoskodni; ilyenekül szolgálnak a gyarmatok, melyek tartózanak képesek egyrészt érezben fixetni, másrészt az anyanyországot nyersanyagokkal ellátni. — A merkantilizmus tévedései, főleg alap gondolatának hamissága, hogy t. i. a gazdagság a nemzetknél, a pénzvőségben áll, könnyen belátható. Másrészt azonban felelőtlen szigorúnak kell tekinteniünk az oly bírálatot, mely — mint pl. Smith-e is — a merkanti-

lizmust minden pontjában és legkisebb részében is elveti. A pénznek tulajdonított oriaszi jelentőség az akkori körviszonyokban rejtett, a mint, hogy általában „a kor gazdasági viszonyaiból a merkantilizmus törekvései teljesen megérthetők.” Különben is, a merkantilizmus nem, annyira tudományos keretekbe foglalt rendszer volt, mint inkább csak, a közgazdasági politika irányait akarták vele megszabni. Hogy mennyire nem alkottak saját iskolát a merkantilisták, mi sem mutatja jobban, mint az, hogy a rendszer elveit az egyes államokban részleteiben nagyon különbözőképpen alkalmazták, de sőt az egyaránt, merkantilisták - nak nevezett írók is, dolgozataikban sokszor a leglényegesebb kérdések körül is eltérnek egymástól. Egyébként a rendszer elveinek legkiválóbb képviselője

Colbert volt, kirol a merkantilizmus más
kép Colbertizmusnak is nevezetik.

A merkantilizmus ellen
rövidesen élénk szellemi mozgalom in-
dult meg Angliában. Petty, Locke, és még
számosan, kiket az „angol theoretikusok” egy-
törvény alá szokunk foglalni, heves küzdél-
met folytatnak a merkantilizmus tanai
ellen; műveikben már feltűnnek, a ké-
sőbb Smith által oly nagy eredménnyel
 kifejezésre juttatott eszmék; bár a tanok,
 mint egy individualisztikus - liberális
 gazdasági rendszer alapjai, csak később
 a közvetlen Smith előtt működött angol
 gazdasági írók műveiben találtak bővebb
 kifejtésre. -

De egyelőre nem Anglia, hanem Fran-
ciaország van a magára figyelmünkkel, az az
állam, a hol a XVIII. században, a társadalmi
 gazdaságtan első tudományos rendszere: a

fixiokratizmus. Kelethetik. Ez iskolán már tudományos alapon vizsgálja a gazdaságtan elemeit és az akkor uralkodó természetjogi iskola hatása alatt, a természeti törvények uralmát a gazdasági élet jelenségeire is kiterjeszti. A merkantilizmusnak képest határozott haladást jelent, a fixiokratizmus, bár szinte, a legnagyobb egyoldalúságig jellemzi. Egyedüli értékforrásnak a földet tekintve, az ipart és kereskedelmet terméketlen foglalkozásoknak minősítik. Tehát csak a földművelők alkotják a „classe productive”-t, míg a többi lakosság a „classe sterile”-t. Ennek megfelelőleg a földre, mint egyedüli értéktermelő tényezőre vetett adó, tehát a földadó egyedül jogos és helyes. Mivel, a gazdasági élet is természeti törvények uralma alatt áll, legjobb

az embereket gazdasági cselekvéseikben teljesen szabadon hagyni és minden korlátoló intézményt, beavatkozást mellőzni. Szabadságot kívántak a különben nem sokra becsült ipar és kereskedelem terén is. - A fiziokratismus legfőbb hibája: a mérhetetlen egyoldalúság miatt, alig tudott Franciaország határain kívül nagyobb jelentőségre vergődni, másrészt azonban tanainak némely igazságai, különösen, az általa elsőrangú követelmény gyanánt hirdetett gazdasági szabadság, természetesen ereztették hatásukat, sőt a modern közgazdaságtan megalapítójára, Smith Adámta is - saját bevallása szerint nagy hatással voltak a fiziokrataik. Legkiválóbb képviselői a rendszernek: Quesnay, Turgot, Mirabeau valának.

Röviden vázolva a fentebbekben a közgazdaságtan fejlődését és állását

Smith előtt, térjünk át azon férfirendszerek ismertetésére, ki - mint Nava - til mondja - művével megalkotta, az első modern közgazdasági munkát, a politikai, oeconomia individualis - liberális rendszerét."

Nem tartozik bíz szorosán ilünk keretibe Smith életrajzának ismertetése, de helyenként is érdekesnek tartjuk a nagy férfiú élete folyását legalább vázlatosan ismertetni. Smith Edam Szkóciában született az Edinborough melletti Kirkaldy nevű helységben 1723 június 5-én. Atyját, ki hosszú ideig vámhivatalnok volt 3 hónapos korában elvesztette és így neveléséről egyedül anyja gondoskodott. Gyenge szervezetű, de erős akaratú gyermek volt; már korán árulta el az élete végéig megtartott főbb tulajdonságait: mé-

lyen kutató eszt, bámulatos memóriáját is nagy idegességét. Külvárosra latin iskolát kitűnően végezve, tizennégy éves korában a glasgowi egyetemre került, hol 1740-ig, tehát 3 évig maradt, főleg matematikával és bölcsélettel foglalkozván. Majd az axfordi univerzitásra került, hol 5 évig tanult; itt is merkedett meg Hume-val, ki nagy hatással volt rá. 1746-tól 2 éven át annyira oldaltán svülörvárosában élt Smith is tanári pályára készült; majd 3 éven át Edinburghban tartózkodott, hol nagy tetszést aratott magánelőadásokat tartott, rethorika- és aesthetikából, ugyanitt számos közéleti kitűnőséggel is merkedvén meg. 1751-ben rendes egyetemi tanszéket nyert Glasgownban, hol logikai és morálbölcsészeti előadásokat tartott, de már ekkor nagy mértékben foglalkoztatták gazdasági kérdések. 1759-

ben nagyobb munkát írt „Theory of Moral Sentiments” (Az erkölcsi érzelmek elmélete) ezimen, mely erkölcsbölcseleti mű Smith-t a legkiválóbb angol filozófusok sorába emelte. E munka azért érdemli meg kiváló figyelemünket, mert, azon bölcsességi és társadalmi alapvetések, a melyekből Smith az „Nemzetgazdasági Rendszerében” kiindult, ugyanaz előbbi munkájával bizonyos kapcsolatban állanak, sőt rendszere alapost megértéséhez szükségem semm előtt is tartandók.” (Kautz) Nem sokára újabb fordulat áll be Smith életében, a mennyiben mint egy ifjú, aristokrata utitárs, a harmadfel erre terjedő utazást tesz a kontinensen; Franciaországban megismerkedik a legkiválóbb encyclopaedistákkal és az évi virág korát élő fizokratizmus alapítóival is képviselőivel. Az 1766-ik év végén visszatér hazájába

is szülővárosában letelepedvén Jéven
át tisztán a tudományra és kutatás-
nak szentelt, ehhez dolgozva hatalmas köz-
gazdasági munkáján, mely az általa
megírni szándékozott (de végre nem haj-
tott), "Az emberi nem művelődésének törté-
nete" című hatalmas munka egy ön-
álló szerves részének volt terve. Nagy
műve, melynek teljes címe: "Inquiry
into the nature and causes of the
Wealth of Nations" (Vizsgálódás a nem-
zeti vagyonosság természetéről és okai-
ról) 1776 elején jelent meg Londonban. E
mű népszerűsége, óriási mértékben nö-
velte is nevét az egész művelt világban is-
merthé tette. Ettől kezdve több magasabb
állást viselt, míg nem a bálványozásig szer-
zett annyira halála miatt rendkívül megtört
és különben is beteges, gyenge szervezetű férfit,
súlyos gyomorbaja 1790 július 17-én sírba dön-

tötte.-

De térjünk át Smith főműve-
nek és az abban lefektetett hatalmas gaz-
dasági rendszerének behatóbb vizsgálo-
tára. A „Health of Nation” 5 kömve van
felosztva, melyek közül az első eredeti kia-
dásban egy kötetbe foglalt első három
könyv leginkább theoretikus és elvont fej-
tegetésből áll, vagyis a társadalmi gaz-
daságtan tulajdonképeni elméletét fog-
lalja magában, míg a második kötet
tartalmát képező 4.- és 5.-ik könyv a gazda-
ságtan gyakorlati kérdéseivel foglalko-
zik, sőt az 5.-ik könyv a most önálló szak-
gyanánt művelt „Pénzügytant”, vagy „Al-
lamgazdaságtant”, tartalmazza. A mi az e-
gyes könyvek tartalmát illeti, az elsőben „A
munka termelő erejében nyilvánuló fejlődés
okairól, a termékek természetes megaszlása-
nak módjáról a népesség egyes osztályai között”

értékezik. A másodikban, "A jörak természeteiről, felhalmozódásáról is felhasználásokról tökéletes alakjában." A harmadik könyben, "A gazdaság különböző elhaladásai, a különböző nemzeteknél" ismertetik. A negyedikben szól, "A közgazdasági rendszerekről," míg az ötödik, "A fejlődés vagy az állam fejlődései" - nek taglalását foglalja magában.

Rendszer tekintetében tehát látjuk, hogy Smith munkájának beosztása, az egyáltalán nem felel meg a mai tudományos színtematika követelményének, vagyis nem nyújtja a társadalmi gazdaságtannak mai értékében vett rendszert. Hibaúl feltrónuszt Smithnek nem lehet; hiszen maga mondja munkája címében, hogy vizsgálódásokat fog adni a nemzeti vagyonosság természetéről is, okairól; ez a feladat pedig nem gátolhatja abban, hogy az

eszméket és fogalmakat tetszése és belátása szerint csoportosítva és egyes kérdésekkel bővebben, másokkal ismét futólag foglalkozunk. Az eszmék és fogalmak összehasonlítását ennek dacára sehol sem találjuk az „Inquiry”-ben. Ezt hát a mai rendszerességgel ellenkezik is, — a munka ezért kiterjeszkedik a közgazdasági elméletének egyrészt minden területére; éppen ezért, a helyett, hogy az egyes könyvek tartalmi ismertetését és kritikáját nyújtának, célavetetőbbnek és helyesebbnek tartjuk, ha Smith gazdasági eszméit a mai rendszernek megfelelően: a termelés, forgalom, jövedelem megoszlás, és fogyasztás szempontjából csoportosítva vesszük vizsgálat alá. Mielőtt azonban erre áttérnénk, előbb azon eszméket akarjuk rövid összefoglalásban ismertetni, melyek a Smithianizmus alapjait, egyrészt, parhitételeit képezik.

Smith rendszerének tulajdonképi sark-
kövét a munka képezi. Találmint egy or-
szág gazdasága, úgy minden dolog ir-
tike és minden árának az ára, és végre
a jövedelem is a munkán alapul. Bár
a munkabér, a jogos jövedelem, a töre-
kamat és földjöradek csak mint tények
léteznek. A munkának mint legfontosabb
termelési tényezőnek a többi felett messze
kiemelése képezi a rendszert egyrészt alap-
tételül. Második fő gondolata a gazdasá-
gi szabadság. A gazdasági tevékenység
terén az egyén szabad cselekvőségét köve-
teli is, az állami beavatkozást a minimum-
ra ösztönzi visszahozítani. Nem, az erős sza-
bad csapongását - anarchiát - akar csak a
a gazdasági élet terén mérni - mint földes
mondja -, hanem azt, oly tényezőt, mely a ren-
det, a gazdasági élet szerves alakulását job-
ban biztosítja, mint minden kénszer, t. i. a

dolgok saját benrejő természete, melynek túsájából a rend születik." - Nig morálfilosófiai munkájában az emberi eslekrésüket a rokonszenv szempontjából vizsgálja, addig gazdaságtanában az önkis szempontjából veszi figyelembe. An egyen, gazdasági tevékenységének alappját az önkis képezi; azonban ez, alatt

Smith az értelmes ember egoizmusát érti, olyformán, hogy ha minden ember gazdasági ügyei intézésében önértékéből indul ki, ez által az összességre néve is a legkedvezőbb állapot idértetik elő; éppen ez, az, a mi a gazdasági szabadság követelését indokoltta teszi is a miért minden foglalkozásban, a szabad versenynek kell érvényesülnie, a mely szabad verseny a mintegy ellenőrzése alá helyezett egoizmus közérdekségét biztosítja. Tehát: a munka kiemelése, a gazdasági szabadság követelése

is, a gazdasági tevékenység alapja gyanánt az egoizmus megjelölése - ezek legfőbb - mondatban alapgondolatai a Smith által alapított hatalmas gazdasági rendszernek, melyet „Smithianizmus”, „szabad ipar” - vagy újabban: „természetes gazdasági szabadság rendszer” név, alatt ismerünk.

A gazdasági élet jelenségei közül főleg a termelés, az, melyre Smith figyelmét különösen fordította: szerinte termelésnek azt a gazdasági tevékenységet nevezzük, mely anyagi értékek előállításával foglalkozik. Legfontosabb termelési tényezőnek a munkát látja és ennek ismeretével kezdi fejtegetését. Minden nemzeti népi munkája azon alap, melyből, annak évenként szükségelt és fogyasztott javai származnak. A munka minden értéknek és értéktárgynak forrása, sőt mi

Több minden értéknek a mérvé is. Bár a természet, vagy föld is a tőke szinte fontos tényezői a produktumnak, a munka mellett mégis mindkettő háttérbe szorult. - A szocialisták a „Health of Nations” e helyéből a munka egyedüli és kizárólagos termelési tényező volta van következtetést, de túlzásukat, Smithnek szemére vetni, annál igazságtalanabb, mert következtetéseik az „Inquiry”-ből egyáltalán nem vonhatók le indokoltan. - Smith munkája első fejezetének azon része, hol a munkamegosztásról szól, műve leghíresebb és legszebb része. A túlkészítés klasszikus példájával illusztrálja a munkamegosztás óriási gazdasági jelentőségét, mely munkamegosztás alapját egyébként az emberek cserélő hajlamában látja. Figyelembe veszi és ismerteti a munkamegosztás korlátait. Termékeny és megalapozó mun-

kát különböztetvén meg, az előbbinek az anyagi értéket előállító munkát nevezi, míg a szellemi munkát, - mely ugyan tiszteltre méltó hasznos és szükséges, - meddőnek tekinti. Ez természetesen hibás egyoldalúság: hiszen a szellemi javak is képviselhetnek gazdasági értéket. Általában - bár Smith materialis felfogással teljesen nem is valószínű, - tény az, hogy kotának hatása alatt társadalmi gazdaságtanának präsén anyagiás színezetét adott. Ami a tőke és tőkekamat kérdését illeti, Smith a tőkét csupán történeti kategóriának tartja. Jellemzője a tőkének, hogy jövedelmet hozt, amód pedig, melynek útján a tőke megjelenik: a takarékoság. Smithnek a tőke körüli fejtegetései egyébként nem igen alaposak, sőt meglehetősen fogymatikusak: a tőkeelmélet nem felel meg annak a felfogásnak, mely egyáltalán a tőke szerepét, de

különösen ennek viszonyait a munkához tartozólagosan az igazságban hűen akarja megalkotni. Smith a földet is törét csak a munkához való viszonyuk szerint veszi figyelembe. -

Ami Smith munkájának a forgalomra vonatkozó eszméit illeti, az egész munkájának kétséghívül legfontosabb része az, a hol az, arról is különösen, az értékről ír. Özen fejtegetések egyikeként a szocialista eszmék kiindulási pontjai is. Smith szerint, a pénz a forgalom nagy hajtóereje. Elismerve bár, a pénz nagy fontosságát, a merkantilizmussal szemben bizonyítja, hogy az ország gazdagsága nem rejlik a nemesérvény mennyiségében. A pénzgazdaságot helyettesíthetőnek is tartja csere, - vagy hitelgygazdassággal. A hitelgazdaságról, a bankügyről, különösen a skót bankokról szóló

ismertetéseiről nemben kíváncsi. Az érték valamely dolog gazdasági jelentősége. Használati és csereértékét különböztet meg és a kétféle közül az utóbbit vizsgálva, minden csereértéket a ráfordított munkából vezet le. A munka Smith értékelméletének alapja, az érték egyetlen és ismert eredeti forrása. Ez egyoldalúságban rejlő hibát a későbbi nemzeti-gazdaságtan belátta, és ismerte, hogy a munkán kívül egyéb tényezők is hatnak az értékre. Smith felfogása a tekintetben szűk, mert materialisztikus, más tekintetben pedig egyoldalú, mert csupán egy értékképző tényezőt ismer el. A csereérték társadalmi alakja az ár. Valamely dolog ára a megszerzésre fordított igyekezettel, fáradsággal, vagy az előállításra fordított munka összegével egyenlő. Az ár körüli fejtegetései Smithnek a munka örök-

becsü részeihez tartoznak, logikus, mely-
reható gondolkodás eredményei. „Smith-
nek itt vallott felfogása uralkodóvá vált
a későbbi rendszerekben.” Rámutat arra,
hogy a mai viszonyok között a munka-
bér mellett - a mely hajdan magával a
termelt dologgal egy volt - a tőkenyer-
ségnek is földjára adéknak is ki kell ke-
rülnie a dolog árából. Az árnál tehát
világosabban mutatkozik a tőke is föld-
jogosságsága, mint az értéknél; azért
az árbelmélet jóval magasabb szint-
en áll, mint az egyoldalúság hiba-
jában leledző értékelmélet. Különbséget
térve természet és piaci ár között, az utób-
bira névre irányító tényezőül a kereslet és
kínálat egymáshoz való viszonyát jelöli
meg. —

A mi a jövedelem eloszlásának
kérdését illeti: — mi a gazdasági élet kezdetei

a munka egész terméke a munkási volt; addig a földbirtok is tőketulajdon behatalala után a munka kénszerül az őt illető jövedelem egy részéről lemondani.

Íme, a szocializmus egyik tudományos kiindulási alapja. - A munkabér rendszer nagyságát a munkás és munkaadó közötti megállapodástól teszi függővé, amde, a minimum az az összeg, mely egy normális munkáscsalád munkaképes állapotban való fenntartására szükséges.

A munkabér emelkedése a nemzeti jólét emelkedésének egy jele, ellenben az emelkedő tőkekamat az általános elszegényedés egyik következménye. Smith általában a munkásosztály nagy jóakaratjának mutatkozik, ohajtja, hogy a munkások, öltözködjenek jól lakjanak, táplálkozzanak, a munka ne igényeljen túlságos megerőltetést. Az u. n. „munkabér alap

elmélet - melynek tulajdonképp Malthus a felfedezője - végelemzésben már Smith-nél feltalálhatjuk. A tőkekamata a munkabérral szemben elenyésző csekély helyet foglal el Smith rendszerében. Éppen mint tény, tudomásul veszi azt, hogy a tőke is részesedik a termelt javakban, de bővebb oknyomozó taglalásába nem bocsátkozik. Mint már említettük a tőke keletkezés alapjául a takarékossgot tekinti, a tőkekamata jogosságát pedig csak akkor tudja igazolni, hogy a tőke legalább annyi jutalmazást érdekel, mint amennyi jövedelmet az esetleg megvásárolható földből hárma. - A tőkekamata lényegénél is kevesebbet foglalkozik Smith a földjáraadék fogalmának megfigyeltével: a fixokhratákkal egyetértőleg a föld termelő erejére vezeti vissza a földjáraadékát; ha a föld magántulajdonosok kezébe kerül,

azok jutalmát követelnék a föld termel-
vényeiért. - Egyébként Smithnek a jövedelem
eloszlásáról való tanai a legvártatásab-
bak; inkább csak tényeket konstataál, mint-
sem azok megfektetése bácsáthoznák. -

Smith a gazdasági élet végső
célját, a fogyasztásban látja. Ő vett elő-
ször figyelembe a termelők érdekeivel
szemben a fogyasztóét is. A fogyasztás
lényegét azonban az "Inquiry"-ben kifejt-
ve sehol sem találjuk. Ugy látszik a fo-
gyasztás ílettanát mint vizsgálata nem
szorult, vagy talán mint nem is létezőt
fogta fel. -

A "Health of Nations" II és IV. köny-
vébe foglalva találjuk egész terjedelmében
Smith közgazdasági politikáját. Smith a
gazdasági politika terén, a szabadságot hit-
deti, bár némi fentartással, mert azt teljesen
megvalósíthatónak nem tartja. A mezőgazda-

ságot, ipart és kereskedelmet egymás mel-
lé helyezi bár, de figyelme mégis különö-
sen az utóbbi kettőre irányul: az ipar és
kereskedelem politikáját legbővebben
fejté ki. - A mezőgazdasági politikát
illetőleg, a birtokrendszerek tekintetében,
a nagybirtok középhoni rendszerét el-
veti és a hitbizományok fentartását ok-
talannak mondja. A gabona kereskede-
lem szabadságát óhajtja. - Az ipari poli-
tika fejtegetésében, - hol bővebben értekezik
a városi elem történetéről, - eszményül
a minden tekintetben szabad munkást
tekinti, a mint, hogy „iparpolitikájában
egyáltalán a gazdasági szabadság-
nak legradikálisabb kiváncságnak nyit-
vánulnak.” - Legbővebben a kereskedelmi
politikával foglalkozik Smith. A kereske-
delmet belföldi, - külföldi - és szállító keres-
kedelemre osztja. Az exeknél foglalkozta-

tott tőkek szempontjából itéli meg hasznos,
vagy kevésbé hasznos voltukat. Leghasz-
nosabb a belföldi kereskedelem, mert ex-
küz belföldi tőkét foglalkoztat, míg a
merkantilizták által annyira magasz-
talt külkereskedelemmel az egyik tőke
külföldi érdekeket szolgál. — Smithnek
a tényleg való felfogása, az is bizonyos egyol-
dalus, a got tünnet fel. A külkereske-
dem kérdését egyáltalán nem tisztázza;
a helyett, hogy annak lényegébe beha-
tolni törekedett volna, megelégedett annal,
hogy róla egyáltalán elítélőleg nyilat-
kozzék; annál inkább, mert a merkan-
tilizmusnak, melyet Smith hevesen támadott,
a külkereskedelm legfontosabb, legnagyobb
gonddal ápolts kérdése volt. Itt „Inquiry”
r. körében, hol a kereskedelem, vagy mer-
kantil rendszer elveiről beszél, támadja meg
a merkantilizmust; bár nem állít fel velük

mányolása, azok elszakadását vezeti. Az
északi amerikai angol gyarmatok rövi-
desen bekövetkezett szabadságharc és
elszakadása valóban igazolta Smith
gyarmati politikája elveinek igazságait.
A fogalom politikáját az „Inquiry” a-
lig terjeszkedik ki. -

Ami Smith pénzügytani fej-
tegetéseit illeti, melyek az V. könyvben fog-
laltatnak: ő volt az első ki, először hang-
súlyozta szilárdan a helyes állam-
háztartás követelményeit, és idevágó
fejtegetései minden későbbi rendszer
alappal gyarmati szolgálnak. - A mint,
hogy egyáltalán nem igen ad fogalom-
meghatározásokat, az adó fogalmát és a-
lapelveit sem határozza meg, csupán, az i-
let követelményeinek megfelelő adórend-
szert nyújt. Az adóadás jogi alapját az állam-
polgárok részéről az állam különböző nagy-

fontos, aigazságotaiert eszközölt ellen-
szolgálatában látja. A bürokrataik
hatása alatt inkább a termelés és for-
galom, mintsem a fogyasztás momen-
tumaihoz, öhajítja kapcsolni az adó-
zást. - Az állam hiadaiókkal foglalko-
zó rész Smith közgazdasági politikáját
is nyújtja. - Smith ezen elméleti álta-
ban a XVIII. századbeli felvilágosodás ál-
talános államtani felfogását mutatja. -
O az államot, akar, mely a magán-
gazdaságok javára legyen, olyan köz-
gazdaságot, mely az egyes gazdaságok céljai-
nak szolgál. -

Nagyjából áttekintettük Smith
egyes gazdasági rendszerén, az elmi-
leti vonatkozó eszméket, a modern syste-
ma szerint csoportosítva. Nemileg kiegészítve
fejtegetésünket, a Smithianizmus lényegét

és kritikáját a következőkben foglalhatjuk össze.

Smith rendszere, - mely az előzményekhez (merkantilisták, fiziókrataik) képest nem hogy óriási haladást jelent, de egyúttal a modern társadalmi gazdaságtant szinte egy csapásra megteremtette - bázisleti alapját a XVIII. századbeli felvilágosodottság idején uralkodó természetjogi iskolában bírja. Ez iskola az élet minden jelenségére nézve természeti törvények uralmát állítván, az emberi szabadságnak minden téren való elismerését követelte. Smith a társadalom gazdasági életének jelenségeiben mutatható törvényszerűségeket minden helyen és időben uralkodó örökérvényű törvényeket kutatja. A „természeti rend” megvalósításán az embereknek magasabb hatalom működőn képe, az államnak mindenre kiható gyám.

kodását mellőzendőnek véli is így jut el a gazdasági szabadság postulátumához. Az államnak csak az a kötelessége, hogy a jölet azon általános feltételeiről gondoskodjék, melyek az egyesek által elő nem állíthatók. Oly időben élve, midőn elavult társadalmi intézmények a szabad fejlődést lépten-nyomon gátolták, Smith szükségképen a szabadságot követeli: az ősi intézmények megszűnését is helyükbe az egyének szabad tevékenységének lépését. — Smith jelentősége, érdemei oly nagyok, hogy jóformán alig mérlegelhetők. Azon érdemből, hogy a modern társadalmi gazdaságtant szinte egy csapásra megalapozta, és számos örökérvényű elvet mint első juttatott világos kifejezésre, mit sem von le, az, hogy már előtte sok jómé a levegőben lappangott, többet már

elődjai fejtették ki, a bölcsészeti alapot az angol és francia tudósok készítették elő. "Amde műve szinte emberi alkotás is, és mint annak is megvannak a maga fogyatkozásai. Képes közgazdasági terjedése merülnek fel benne, minők az érték becslés egyoldalúsága, a tőkének és természetnek, mint termelési tényezőknek nem elégké arányos méltatása, a jövedelem elosztása kérdésének hiányos megoldása."

Másik nagy hibája Smithnek a túlságos absztrahálása is általánosításra való törekvése. Az ő gazdasági slánga, az, az, angol gazdaságilag terékeny egyén, kinek gondolkodása minden egyibbtől ment, ki csak gazdaságilag van elfoglalva, alig létező, elvont lény. Nem veszi továbbá tekintetbe, hogy a viszonyok, melyeket szem előtt tartott, speciális angol viszonyok; ő ezért feltétlenül érvényes

is, a különböző viszonyoktól eltekintve minden országra egyaránt alkalmazható elveket iparkodik felállítani. — Mindezen hibák kétségtelenül megvannak Smith rendszerében. De helyesen jegyzi meg Földes, hogy Smith megítélésénél, azon nagy különbséget sem szabad szem elől téveszteni; mely kora is a jelen közt létezik. Az „Inquiry” fényes tulajdonai mellett elenyészően hibái: az abban foglalt elvekből önkényileg levont téves következtetéseiről, fordításeiről, tulajdonságairól Smith-t felelőssé tenni, igazán nem lehet. Erdemről mit sem hiszinyíti az, hogy eszméi nem mind önállóak, hanem részben már elődei által is kifejeztettek. Tróni tény, hogy az eszméket legvilágosabban ő juttatta kifejezésre és a modern társadalom gazdaságát ő teremtetle meg. Igaza van Roschernek midőn azt

mondja Smithről: „alles. Frühere als Vor-
bereitung auf ~~den~~ alles Spätere als Fort-
setzung von ihm, oder Gegensatz zu ihm
erscheint“ - is méltán nevemű Kraut a
„Health of Nations“-t, a társadalmi
gazdaságtan valóságos bibliájának.
Sőt Lismondi szerint Smith-t kicsimyl-
ni annál nevetségesebb, mint hiszen, ne-
ki hásonhetjük még azan igazságok
felfedezését is, melyeket ő maga nem is-
mert. -

A társadalmi gazdaságtan
beható tanulmányozásánál els, örendű
feladat: isaknem minden kérdésnél
Smithre visszamenni. Mert Smith idámra
visszamenni, - annyi mint előre menni. -